

На нашу думку, умовне засудження необхідно розглядати як самостійний інститут кримінального права, створений для досягнення цілей покарання, що поєднує в собі водночас принципи призначення і звільнення від покарання, відстрочки виконання покарання, даючи можливість умовно засудженому самому відвернути застосування призначених за вироксн суду позбавлення волі чи виправних робіт.

Таке сприйняття умовного засудження, по-перше, дозволить визначити юридичну природу обмежувальних заходів, які забезпечують режим випробування умовно засуджених осіб.

Віднесенням умовного засудження до того чи іншого інституту ми штучно обмежуємо рамки даного інституту (а умовному засудженню притаманні риси декількох інститутів). Визначення умовного засудження як самостійного інституту кримінального права дало б змогу на законодавчому рівні закріпити сам механізм здійснення контролю за умовно засудженими. Такі норми, на нашу думку, слід помістити у кримінально-виконавчому праві, які, у свою чергу, не давали б можливості обмежувати права засуджених.

Зокрема, при здійсненні контролю за умовно засудженими, контролюючий орган заводить на кожного засудженого сторожову картку, яка позбавляє особу можливості самостійно змінювати своє місце проживання, що прямо суперечить положенням Конституції, адже норми, що регулюють порядок здійснення контролю, містяться не в законі, а у відомчій інструкції.

По-друге, необхідно переглянути необхідність і фактичну можливість передачі умовно засуджених громадській організації або трудовому колективу для виправлення.

По-третє, передаючи умовно засудженого під нагляд громадській організації або трудовому колективу, законодавцю необхідно було б закріпити права та обов'язки цих організацій з метою неприпустимості надмірного втручання в особисте життя засудженого.

О.В. Лисодєд

ПРО СУЧАСНЕ ШАХРАЙСТВО ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОПЕРЕДЖЕННЯ

Зростання злочинності у 90-х роках призвело і до

підвищенням рівня окремих видів злочинів, зокрема шахрайства, питома вага якого у структурі зареєстрованої злочинності у 70–80-х роках не перевищувала 1–1,2 %. Проте у 1990 р. вона зросла до 1,7% (6121 злочин), у 1994 р. – до 2 % (11 536 злочинів), у 1997 р. – до 3,3% (19 417 злочинів). У 1998 р. рівень шахрайства знизився до 17 111 злочинів (3 %), а в 1999 р. знову зріс до 17 699 злочинів (3,2 %). Це свідчить про те, що реальних успіхів у боротьбі з шахрайством останнім часом досягнути не вдалося. Серед злочинів проти власності шахрайство займає третє місце після крадіжок і грабежів, а загалом у структурі сучасної злочинності в Україні воно входить у десятку найбільш поширених злочинів.

Переважає ж більшість шахрайських посягань учиняється проти приватної власності громадян. У 1990 р. було вчинено 5668 таких злочинів (1,5 %), у 1996 р. – 10 917 (1,8 %), у 1997 р. – 18051 (3,1%). Є підстави стверджувати, що шахрайство як галузь “кримінального промислу” зберегло тенденцію до відтворення як у кількісному, так і в якісному відношенні. Про це свідчать і результати проведеного нами дослідження, при якому була виявлена низка виразно окреслених видів шахрайства проти власності громадян, обумовлених особливостями способу вчинення злочину та особистісними якостями винних. При цьому для шахраїв 90-х років характерне використання як старих, апробованих і вивірених часом прийомів, пристосованих до існуючих умов сьогодення, так і нових, раніше невідомих, які з’являються з розвитком суспільства і науково-технічного прогресу.

За результатами збіркового узагальнення судової практики найпоширенішим виявилось шахрайство під виглядом надання послуг, перелік яких досить різноманітний: працевлаштування у ближньому та дальньому зарубіжжі; туристичні послуги; послуги по ремонту різного майна, реалізації речей, придбанню продуктів, товарів народного споживання, промислових товарів за більш низькими, ніж в установах торгівлі цінами або ж послуги по безпосередньому їх отриманню від виробника та ін. Цей вид шахрайства, за нашими даними, складає близько 40 % у структурі шахрайських посягань проти власності громадян.

Значно поширилося у 90-х роках і шахрайство при обміні валют. Його поява обумовлена вільним обігом іноземних валют і прагненням громадян уберегти свої заощадження від знецінення у зв’язку з нестабільністю національної валюти. Питома вага такого виду

шахрайства – понад 15 %.

Одним із суспільно небезпечних видів шахрайства 90-х років є й шахрайство, пов'язане з незаконним розпорядженням житлом громадян. Злочини в цій сфері характеризуються насамперед незаконним продажем приватизованих квартир. Такий вид шахрайства займає близько 5 % у структурі шахрайських посягань проти власності громадян.

Сучасні шахраї і досі використовують “традиційні”, відомі ще з початку століття, види шахрайства, однак поставлені на більш професійний рівень: а) у вигляді одержання грошей, речей, золотих виробів, іншого майна в тимчасове користування, у борг, аванс тощо; б) у вигляді сприяння в дачі хабара; в) використанні «кукли» (товарної або грошової); г) у вигляді присвоєння влади або звання посадової особи; д) у вигляді обману покупців шляхом обмірювання чи обважування; е) у вигляді фальсифікації (у першу чергу, золотих виробів та прикрас, продуктів харчування, алкогольних напоїв, грошових знаків); ж) використанні особливостей планування і забудови житла (передусім, прохідних під'їздів житлових будинків); з) різні види грального шахрайства (шулерство, гра у наперстки, рулетка, лото, лотерея тощо). У структурі шахрайських посягань вони займають близько 35 %.

Слід зазначити, що наведений вище перелік не є вичерпним і лише дає найбільш поширені види шахрайства, за учинення яких винні понесли покарання. Наприклад, у судовій практиці такі злочини, як “трастове” і “страхове” шахрайство, які справді отримали національне поширення, зустрічаються досить рідко, бо значна частина кримінальних справ, порушених за цими фактами, ще не надійшла до суду або вироки у таких справах не набрали законної сили. Треба враховувати і те, що шахрайство належить до високолатентних злочинів і певна частина посягань взагалі не знаходить відображення у кримінально-правовій статистиці.

При економічній нестабільності та суперечностях ринкових реформ у державі шахрайство, як і інші види корисливих злочинів, детермінується, як правило, однаковими групами чинників, багато з яких усунути сьогодні досить складно. Проте можливості для його попередження існують, і стратегія попередження шахрайства повинна ґрунтуватися на комплексному поєднанні загальносоціальних та спеціально-кримінологічних заходів.

Спеціально-кримінологічне попередження шахрайства, на

нашу думку, має здійснюватись у трьох головних напрямках. По-перше, це профілактика злочинів серед неповнолітніх, бо найбільша кількість осіб, засуджених за шахрайство, припадає на вікову категорію 14-29 років (понад 70 %). Це пов'язано з тим, що у процесі соціалізації у неповнолітніх змінюються соціальні позиції, коло та зміст соціальних функцій, і від суспільства залежить, в яке русло їх спрямувати і яку поведінку варто очікувати від них у майбутньому. Цілеспрямована профілактика злочинів серед неповнолітніх повинна сприяти відмові обрання кримінального обману способом досягнення поставлених цілей, допомагати формуванню стійкої правомірної поведінки.

По-друге, це – віктимологічна профілактика. Вчинення шахрайства неможливе без жертви – фізичної особи, і її усунення з генезису злочину позбавить злочинця можливості досягти злочинного результату.

За нашими даними, понад 70 % осіб, які вчинили шахрайство, притаманні ознаки кримінального професіоналізму. При цьому також збереглася кримінальна субкультура і кримінальна стратифікація професійних шахраїв, поповнилися види злочинних кваліфікацій. У професійну злочинну діяльність все більше втягуються неповнолітні та молодь. Тому третій напрямок – попередження кримінального професіоналізму.

Відповідно до цих напрямків повинні розроблятися і реалізовуватися вже більш конкретні заходи попереджувальної діяльності.

М.Ю. Валуйська

ТИПОЛОГІЯ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ УМИСНІ ВБИВСТВА ПРИ ОБТЯЖУЮЧИХ ОБСТАВИНАХ

Запропонована нами типологічна розробка видового поняття особи злочинця-убивці заснована на таких кримінологічних критеріях, як глибина та тривкість антисуспільного спрямування у поєднанні з критерієм, що характеризує ступінь участі особи у вчиненні злочину (з урахуванням видів співучасті, передбачених ст. 19 КК України).

Указані критерії пропонується розбити на такі уточнюючі